

СЛОБОДНОТО ВРЕМЕ И МАНИФЕСНИТЕ ФОРМИ НА МАЛОЛЕТНИЧКА ДЕЛИКВЕНЦИЈА ВО УСЛОВИ НА СВЕТСКА ПАНДЕМИЈА

*доц. Д-р Драган Стефановски¹
Самостоен истражувач*

***Апстракт:** На крајот на втората декада на новиот милениум светот се соочува со предизвикот препознатлив во пандемијата Ковид-19. Светот препознатлив во глобалните предизвици во сите општествени сфери, за миг се претвори во свет на локалното, особено на планот на слободно движење на поединецот, туризмот и транспортот на луѓе и стока и соработката во доменот на културата во контекст на прифаќање на различностите. Социјалниот живот доби нов тек, и е редуциран до минимум, а младите се соочија со предизвикот виден во онлајн наставата и начинот на организирање и користење на слободното време. Во трудот се отвора прашањето за местото и улогата на поединецот и општествените групи во организирање на слободното време, причините кои доведуваат до деликвентно однесување, како и улогата што ја имаат дел од државните институции на овој план. Наметнатите протоколи во повеќе сегменти кај дел од популацијата доведоа до зголемена агресивност и појава на нови форми особено кај младите. Во оваа теоретско емпириска студија спроведено е истражување, со цел согледување на улогата на семејството, мас медиумите и врсниците, како причина за појава на девијантно, деликвентно и безделничко однесување кај младите во услови на светска пандемија.*

***Клучни зборови:** слободно време, деликвенција, безделничење, агресивност, семејство*

Вовед

Зголемениот криминал во едно современо општество, а особено малолетничката деликвенција претставува своевиден аларм на сите институции кои во својот делокруг ја имаат оваа појава. Согледувајќи ги резултатите од низа светски истражувања, констатацијата е една, имено дека малолетничката деликвенција е во постојан пораст, со мали осцилации, предизвикани од социоекономската положба на поединците, и сите пропратни карактеристики на локален и глобален план. Пред да навлеземе во суштината на трудот се наметнува потребата од дефинирање на неколку поими кои ќе бидат застапени во трудот. Како клучни се наметнуваат поимите: слободно време, семејство, деликвентност, криминална инфицираност и слично. Во тој контекст вниманието ќе биде насочено и кон улогата на пандемијата ковид 19, од аспект на начинот на организирање и користење на слободното време, особено кај помладите. Воедно обработена е и темата на улогата на училиштето, семејството, и врсниците, како причина за појава на деликвентното однесување, но и улогата што можат да ја имаат за попречување на истата. Се поставува клучното прашање, имено што е тоа што доведува до маргинализираност и фрустрација кај дел од малолетниците.

„Секој поединец па и група мора да ги почитува постојните општествени норми. Томпсон говори за прескриптивни и проскриптивни норми коишто забрануваат одредени видови на однесување, неприфатливи за општеството...“ (Томпсон&Бинам, 2014:30). Во оваа смисла токму маргинализираните лица кои се од понизок социјален статус се чувствуваат фрустрирано, и забравени од општеството, во простор во кој царува животниот лавиринт на безнадежноста.

Што претставува малолетничка деликвенција

¹ draganstefanovski@hotmail.com

Покрај општите причини заеднички за сите видови на криминално поведење, постојат и посебни причини услови и поводи особено специфични за ваков вид на негативно однесување. Како посебни околности кои го остваруваат решавачкото влијание токму врз обемот, структурата и динамиката треба да се истакнат влијанието на семејството, училиштето, врсниците и секако начинот на кој се користи слободното време. Семејство исполнето со позитивна атмосфера, кое е пред сè функционално, најчесто е далеку од проблемот на деликвентност на некој негов член, особено малолетник или адолесцент.

„Вообичаениот конфликт помеѓу родителите и децата воглавно не ги нарушува трајно нивните семејни односи при што и двете страни го сметаат како дел од процесот на растење. Ако конфликтите се пречести, преинтензивни, долготрајни, агресивни или го нарушуваат нормалното функционирање и односи во семејството, работата на родителите или други обврски и потреби на членовите на семејството, неопходна е стручна помош“ (Zlokovič, 2014: 54).

Од друга страна пак глобалните промени во новиот милениум придонесоа за обид на видливи промени и во сферата на образованието, при што осовременувањето е најблаго кажано „сомнително“, особено во т.н. земји во транзиција. Сакам да кажам дека се опфаќаат релативно квалитетни образовни содржини, но видно е дека се запоставува воспитната функција на ученикот, која некогаш во овие локални средини беше пример за западниот свет. Општеството се обидува да се осовременува, но образованието е една од институциите кое не е во чекор со времето, особено на практичен план. Образовниот процес е често пропратен со разни форми на однесување на ученици кои ја попречуваат наставата и ја намалуваат нејзината ефикасност. Младата индивидуа, која понекогаш и не по своја вина, се наоѓа во училиште во кое не може да се пронајде себе си од најразлични аспекти (немотивираност, погрешно стручно училиште, инфериорност во поглед на знаењето, негова маргинализираност и слично), се доведува во состојба излезот да го бара надвор од училишните клупи, на улица каде што лесно се придружува и криминогено се инфицира од сличните на себе.

„Школскиот неуспех различно предизвикува неангажираност, ги зголемува фрустрациите и ниското самопочитување, кое потоа предизвикува младите да направат некое недозволено дејствие“ (Arnold u Macanovic 2014: 67).

Причините за појава на малолетничката делинквенција лежат во повеќе фактори, кои се иницијалната каписла младата индивидуа незнаејќи соодветно да се соочи со низата предизвици, да се одлучи да скршне од веќе трасираниот со легислативи пат. Вниманието заслужува податокот што младите стануваат поагресивни, а првиот контакт со законот го имаат под десетгодишна возраст. Деликвентното однесување на малолетникот незабележително постанува негов стил на живеење.

„Функционалистичкиот теоретичар Роберт К. Мертон (1968) за да ја објасни девијантноста, говори низ теоријата на структуралното напрегање (cultural strain), односно теоријата на аномича (anomic theory). Во секое општество, смета Мертон, постојат културно дефинирани цели кои се однесуваат на успех и неколку легитимни начини тој да се постигне. Високата стапка на девијантност се јавува кога легитимните начини за постигнување на тие цели се ограничени, што помеѓу оние кои што немаат пристап до легитимните ресурси за остварување на тие цели создава расчекор помеѓу целите и средствата за нивното остварување“ (Turner, 2009: 194).

Се почестите појави на дисфункционални семејства, кои се резултат на низа надворешни и внатрешни фактори се една од причините за континуирано растечкиот број на малолетници кои девијантно, а често и криминогено се однесуваат, поради што во рана возраст ги имаат првите средби со органите на гонење. Може да говориме за еден унифициран став а тоа е: нивното групно делување, суровоста и насилството во однесувањето, користењето на ладно и огнено оружје на јавни места како и падот на возраста на лица инволвирани во криминални активности.

„Малолетничкото престапништво се дефинира како секое однесување на поединецот или групата на млади кое е противопштествено и неприфатливо со кое се кршат правилата или нормите на општеството, кога е општествено видливо и предизвикува спонтано или организирано општествено реагирање со намера да се заштитат доброта и вредности и самите актери на таквото однесување“ (Jašović, 1983: 8).

За појава на малолетничката деликвенција свое влијание имаат низа ендогени и егзогени фактори но како најбитни се детектираат сиромаштијата и невработеноста, но и притисокот кој го имаат родителите во контекст на задржување на условно кажано „авторитетот“ на традиционално управување со семејството, што во современи услови претставува вистински предизвик. На ова може да се надоврзат и нарушените функции во семејството како и негативните примери во општеството кои младите како „сунѓер“ ги впиваат за време на користење на слободното време кога буквално се препуштени самите на себе. Па оттука се наметнува мислењето дека единствениот начин младите креативно да го користат слободното време би бил можен доколку општеството работи на создавање, креирање и осовременување на такви организации кои би се грижеле за секој млад човек да ја има можноста на избор за правилно и креативно користење на слободното време, заборавајќи барем за миг на финансиската придобивка. Треба постојано да ја имаме во вид тезата дека само креативната индивидуа може повеќекратно да врати на современото општество. Факт е дека во моментот постои недостаток од истите, особено во земјите во транзиција, каде што присутна е појава на стихийно организирање на слободното време од страна на поединецот, коешто често доведува до деструктивност и изнаоѓање на најлесниот начин до приклучување на поединци слични на себе, создавајќи ја така можноста за нивно девијантно однесување или инволвирање во малолетнички банди, препознатливи за маргинализираните средини во поголемите урбани центри. Најчесто носители на малолетничкиот криминал се малолетни машки деца кои потекнуваат пред се од дисфункционални семејства,; истите живеат во урбани средини, склони се на алкохол и дрога и манифестираат агресивност во делувањето.

Слободно време во услови на пандемија

Процесот на глобализација, што во себе носи брзи промени, е главниот фактор кој влијае на брзи промени на стилот на живеење на поединецот и групата, кои сакаат постојано да бидат „ин“ во трка со времето и просторот. Поединецот сакал тој или не, самоиницијативно се втурнува во новосоздадените „општествени шаблони“, па во тој контекст и на планот на користење на слободното време. Но дали истото се користи стихийно или плански, или приоритетот е ставен на моменталното задоволување на основните потреби? Пандемијата, видливо е дека доведе до дополнителна психичка напнатост, пропратена со анксиозност што ги олеснува и промените во сферата на слободното време. Во услови на континуиран страв, притисок и зголемена анксиозност особено кај помладите, истите се обидуваат времето да го минат што порелаксирано, во нешто што е вон граници на ризик или одговорност. Низата забрани од институциите на државата сврзани со Ковид 19, оправдано не даваат можност за креативно користење на слободното време надвор од домот, или истото е значително лимитирано, така што поединецот свесно преминува на план „б“ кој значи користење на техничките потенцијали и ИТ технологијата, како и сите форми на медиуми, со кои барем за малку ќе ја отргнат индивидуата, од „опасноста која го демне“-Ковид 19. Бегајќи од реалната стварност, потсвесно се втурнуваме во светот на виртуелното, во која пред се малолетникот, адолесцент, се доведува во „искушение“ бидејќи смета дека се му е дозволено, креирајќи при тоа лажни профили, лажни сметки, тормозења и слично, манифестирајќи го така своето девијантно, а на моменти и криминогено однесување. Дobar дел од времето се користи на гледање на најразлични филмови, кои кај младите може често и деструктивно да делуваат. Јашовиќ вели: „ за штетност на филмот се сметаат сите без оглед на видот на кој припаѓаат, со сомнителни пораки или без пораки, или филмови кои од „уметнички причини фаворизираат аморални содржини... и „црни филмови“ чии јунаци мислат дека на светот „апсолутно ништо не вреди“, дека светот е апсурден и дека никој не е одговорен за своите дела... (Jašović, 1974: 121). Тука се поставува прашањето дали младите кои потпаѓаат под влијание на филмот, или било кој друг медиум се слаби или пак наивни. Факт е дека младите своето слободно време сакаат да го минуваат во нетворечки активности со што во ништо не придонесуваат за својот развој. При тоа манифестираат различни форми на асоцијално однесување (алкохолизирање, дрогирање, организирање на илегални трки, борби со кучиња и слично). Многу често особено на Запад младите од маргините на урбаните градови на запад вклучени се и во улични банди.

„Банда е група поединци што постојано се здружуваат, со лидерство и со внатрешна организација што можат да се идентификуваат, што се идентификува со, или што тврди дека поседува контрола врз територијата во една локална заедница и што се занимава, со насилнички или со други форми на незаконско однесување“. Треба да напомене дека често се градат и одредени стереотипи на младинска улична банда, гледајќи во неа феномен од централните градски зони со својот заклучок дека урбаните зони со руинираните сиромашни соседства, се централни точки на создавање и постоење на општествени зла, вклучувајќи ја и малолетничката деликвенција (Томпсон и Бинам, 2014: 299).

За правилно градење на младата личност клучната улога низ времето наназад и е отстапено на семејството, независно дали станува збор за неговата класична форма, или за нуклеарното семејство. Во таа смисла особено во процесот на негова социјализација многу е важна функционалноста на семејството. „семејството ја остварува својата воспитна функција само додека нормално функционира. Семејството во кое се нарушени односите, може и негативно да влијаа на воспитувањето на своите деца. „Функционалноста на семејството има позитивни рефлексии на здравото растење на децата и малолетниците и возрасните лица, додека дисфункционалноста на семејството има негативни рефлексии на здравото растење на децата и малолетниците и возрасните лица“ „семејството ја остварува својата воспитна функција само додека нормално функционира. Семејството во кое се нарушени односите, може и негативно да влијае на воспитувањето на своите деца. (Branković 1999:83 и Macanović, 2016:38).

Глобализацијата доведе до видливи стратификациони процеси како и до зголемена поларизација помеѓу општествените слоеви што разбирливо претставува дел на постмодерното општество. Очигледно дека трката за достигнувањето на современиот урбан начин на живот е возможна за побогатото население што видливо иницира социјалната исклученост, кај поголем дел од населението, особено кај помладата популација, што не ретко и е главната причина за нивната инволвираност во криминални активности.

Порастот на бројот на малолетни извршители на кривични дела во 2020 година компарирано со претходната, се должи и на појавата на мерките на ковид-19, пред се видени во (карантинот, и полицикиот час) што како што напоставме доведе до зголемена агресивност и деструктивност. Малолетната популација во наведениов период покрај делата од имотен криминал и врсничко насилство, својата активност ја насочија на виртуелниот простор, и социјалните мрежи, вршење на насилство во рамки на семејството, нанесување на тешки телесни повреди, кражби, вршење на уличен рекет и слично.

Анализа на емпириските податоци

Во контекст на потребите на трудот на територија на град Скопје во месеците Мај и Јуни 2021 година беше спроведено истражување во која беа опфатени двеста испитаници, а со цел согледување на размислувањето на Скопјани за начинот како младата популација го минува слободното време. Анализата на добиените податоци од емпириската студија ќе ја започнам со сетот на прашања сврзани за слободното време. Кај мнозинството на анкетирани, слободното време во услови на Пандемија е зголемено и истото се движи помеѓу четири и пет часови во денот. Тоа најчесто е користено за најразлични интернет пребарувања, читање на електронски медиуми, користење на социјални мрежи но и за играње на „подзаборавени семејни игри“. Видливо е дека младите од Македонија не заостануваат многу од младите од развиена Европа. Дел од времето се троши на Фејсбук, Инстаграм, Твитер, Јутјуб, Тик-ток, Скајп и слично. Во овој контекст треба да се напомене потребата од зголемена контрола од страна на родителите ако се знае дека милионски број на видеа секојдневно се отстрануваат поради несоодветни содржини, во кои доминираат видеа од убиства, содржини кои поттикнуваат на самоповредување или во кои се прикажува порнографија). Токму затоа ја потенцираме потребата од едукација на сите корисници на современите мас медиуми, особено од аспект на медиумска писменост.

Теоретско-емпириската студија е насочена пред се на анализа на општествениот феномен слободно време, улогата која ја поседува семејството, масовните медиуми и врсниците во услови на пандемија како причина за девијантното и деликвентно однесување. Во делот посветен на анализата на емпириските податоци се креира реалната општествена перцепција за слободното време во екот на пандемија и начинот на кој младата популација во

Скопје го користи истото. Во интерес на просторот, во трудот се опфатени само дел од клучните прашања што имаат круцијално значење за истражувањето.

Креирањето на реална перцепција за девијантното и криминално поведение на младата популација ќе ја согледаме и од аспект на родителската контрола. Родителите често не посветуваат доволно внимание на децата при користењето на интернет и социјалните мрежи. Според нив, ваквата општествена состојба се должи на постојаниот притисок за задржување на работните места, но и немањето на доволна медиумска писменост на добар дел од родителите.

Мнозинството од анкетираната популација смета дека онлајн наставата бара помалку од учениците, иницирајќи поголеми временски секвенци кои може да се окарактеризираат како слободно време.

Финалниот дел од анализата е посветен на креирање на реалната перцепција за начинот на користење на слободното време во услови на пандемија. Во анализата се интегрираат податоците во контекст на начинот на кој младите го користат слободното време во услови на Пандемија. Се поинтензивна е инволвираноста на младите во криминални активности поврзани со интернет мрежата. Видливо е дека пандемијата иницира насилничко однесување кај дел од младите како во домот, но и надвор од него, во физичкиот но и во виртуелниот простор. Во овој контекст се и одговорите на мнозинството од анкетираната популација кои сметаат дека мерките поврзани со пандемијата дополнително ја иницираа агресивноста кај дел од младите.

Низ годините наназад, училиштата се едни од носечките алки на полето на социјализација на младата личност. Времето на пандемија доведе не само до затворени училишта, туку и до „затворени деца“, самите со себе во кои царува стравот, но се буди анксиозноста, за која ќе може, особено за нејзините последици да говориме по една временска дистанца.

Табела 1. Пандемијата ми го наруши социјалниот живот
Извор :Емпириско истражување

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно сесогласувам	126	63.0	63.0	63.0
	Се согласувам	65	32.5	32.5	95.5
	Немам мислење	4	2.0	2.0	97.5
	Не сесогласувам	5	2.5	2.5	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Бранот на пандемија иницираше сериозна трансформација на општествениот живот не само во сегментот на деловни контакти и работење, туку и во социјалниот живот како на возрастите така и на младите и адолесцентите. Анализирајќи ги податоците од истражувањето се забележува дека 95.5% од анкетираниите целосно се согласуваат или се согласуваат со ставот, немаат мислење 2%, додека 2.5% не се согласуваат со наведениот став.

Борбата против пандемијата иницира сериозна трансформација во начинот на реализација на наставата преку онлајн образованието нарушувајќи го еквилибриумот на образовниот систем. Во овој контекст ја отворам општествената перцепција преку анализата на состојбата со образованието во екот на пандемијата.

Табела 2. Онлајн наставата иницираше зголемување на слободното време помеѓу учениците и студентите

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	55	27.5	27.5	27.5

Се согласувам	84	42.0	42.0	69.5
Немам мислење	35	17.5	17.5	87.0
Не се согласувам	26	13.0	13.0	100.0
Total	200	100.0	100.0	

Иницираната онлајн настава во контекст на зачувување на социјалната дистанца во склад со мерките за борба против пандемијата, предизвика општествена бура на теми поврзани со квалитетот на наставата и крајните последици на истата. Во овој контекст се движат и размислувањата на анкетираниите во градот Скопје, која несобично го истакнува незадоволството од квалитетот на онлајн наставата, и квантумот на знаење која истата го нуди. Така 69.5% целосно се согласуваат или се согласуваат со ставот, 13% не се согласуваат со истиот, додека немаат мислење 17.5%. Принудната трансформација на образовниот процес кон онлајн наставата се прифаќа со резерва во контекст на нејзината ефикасност, односно нејзиниот квалитет.

Табла 3. Слободното време кое го минувам во рамките на домот и семејството најчесто го минувам користејќи интернет. Извор:Емпириско истражување

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	26	13.0	13.0	13.0
	Се согласувам	85	42.5	42.5	55.5
	Немам мислење	4	2.0	2.0	57.5
	Не се согласувам	85	42.5	42.5	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Пред почетокот на пандемијата динамичниот начин на живот на работно способното население, не му оставаше преголем период во денот кој би го окарактеризирале како слободно време. Брзиот развој на ИТ технологијата иницираше значајни промени во животот на индивидуата. Мнозинството од анкетирани поточно 68.5% се согласуваат, односно целосно се согласуваат со ставот. Не се согласуваат со ставот 42.5, немаат мислење 2% од анкетираниите.

Ваквата дистинкција пред се се должи на генерациската разлика на испитаниците. Колку е помлада анкетираниата популација толку е поголем делот од денот кој се минува на интернет. Анализата на добиените податоци од емпириската студија ќе ја надополнам со податоците од сетот на прашања во контекстот на слободното време. Од добиените податоци, најмладите и највозрасните се оние кои поседуваат најголем квантум на слободно време. Најголем дел од анкетираниите користат помеѓу четири и пет часови во денот. Истото најчесто се користи за интернет медиуми, социјалните мрежи и апликациите за комуникација.

Табела 4. Родителската/Старателската контрола мошне често затајува од аспект на контрола на младите при користење на интернетот, социјалните мрежи и мобилни интернет апликации.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	104	52.0	52.0	52.0
	Се согласувам	96	48.0	48.0	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Како еден од круцијалните фактори за појавата на девијантно поведение во општеството е секако родителската негрижа односно отсуството на родителска контрола. Генерално овој феномен е поизразен во виртуелното општество, преку отсуството на контрола при користење на

интернет, пред се на социјалните мрежи и мобилните апликации. Мнозинството од анкетираниите, поточно 52% целосно се сложуваат, додека 48% од анкетираниите се согласуваат со ставот. Сметаат дека родителите не поседуваат доволно контрола на своите деца при користење на интернет и социјалните мрежи. Општествените промени поврзани со мерките од пандемијата предизвикаа незадоволство, бунтовничко однесување кај младата популација, а кај дел од нив резултираше и со девијантно и криминогено однесување. Во овој контекст се и одговорите на мнозинството од анкетираниите кои сметаат дека мерките поврзани со пандемијата дополнително ја иницираа агресивноста кај младите.

Табела 5. Мерките поврзани со ковид 19-пандемијата ја зголемија агресивноста помеѓу младите во рамките на семејството и домот. Извор: Емпирско истражување.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	95	47.5	47.5	47.5
	Се согласувам	86	43.0	43.0	90.5
	Немам мислење	15	7.5	7.5	98.0
	Не се согласувам	4	2.0	2.0	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Иницираните промени во контекст на мерките за сузбивање на ковид 19, од општествена гледна точка значае поставување на одредени лимити во контекст на социјалната дистанца. Лимитираните контакти, неможност за секојдневна социјализација со врсниците доведе до зголемување на агресивното однесување кај дел од младата популација. Мнозинството од анкетираниите смета дека во временскиот период на пандемијата за временската секвенца на најстрогите мерки и протоколи кај дел од младите зголемен е интензитетот на агресивно однесување, кое често интензивно се иницира од содржини објавени на масовните медиуми. Мнозинството од анкетираниите поточно 90.5% целосно се согласуваат и се согласуваат со ставот, 7.5% немаат мислење, додека 2% не се согласуваат со понудениот став.

Табела 6. Некои интернет содржините иницираат агресивно однесување кај младата популација Извор: Емпирско истражување

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	75	37.5	37.5	37.5
	Се согласувам	116	58.0	58.0	95.5
	Не се согласувам	9	4.5	4.5	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Современите масовни медиуми се од круцијален карактер за функционирање на постмодерното општество, исклучително значајни пред се за брзата циркулација на информациите но и локација на која потешко се остварува контрола на информациите. Дел од содржините со насилна содржина кои се достапни на интернет и недозволиво достапни за сите возрастни групи, кај дел од младата популација иницира агресивно и девијантно однесување. Финалниот дел од анализата е посветена на креирањето на реалната перцепција за начинот на користење на слободното време во услови на пандемија, во анализата се интегрираат податоците во контекст на начинот на кој младите го користат слободното време во рамките на виртуелниот простор. Се поинтензивна е инволвираноста на младите во криминални активности поврзани со интернет мрежата. Истите се впуштаат во хакерски активности, крадење на туѓи идентитети, формирање на лажни профили на социјалните мрежи, булинг и сексуално вознемирување.

Табела 7. Социјалните мрежи се локација на булинг помеѓу младите Извор: емпирско истражување

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	92	46.0	46.0	46.0
	Се согласувам	96	48.0	48.0	94.0
	Немам миселење	9	4.5	4.5	98.5
	Не се согласувам	3	1.5	1.5	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Појавата на булинг помеѓу младата популација во општеството е загрижувачки општествен феномен, како преку несакано агресивно однесување против некоја индивидуа или општествена група, однесување кое содржи исмејување, најчесто кон поединци и групи кои не се вклопуваат во посакуваниот општествен начин на живот. Појавата на булинг на социјалните мрежи беше честа и пред појавата на пандемијата, но со појавата на истата дополнително се интензивираше. Во овој контекст се и размислувањата на мнозинството од анкетираната популација кое смета дека социјалните мрежи се една од најчестите и најпогодните локации за булинг кон одредени индивидуи и општествени групи.

Социјалните мрежи и пред појавата на пандемијата беа една од најчестите локации на вербално пресметување со неистомисленците, која често излегува надвор од границите на општествено прифатливиот начин на дискусија. Мнозинството на анкетирани поточно 72.5% се согласуваат со ставот, 21% целосно се согледуваат, 2.5% немаат мислење додека 4% не се согласуваат со ставот дека социјалните мрежи се честа локација на говор на омраза кон неистомисленците.

Табела 8. Поголемиот временски период во денот класифициран како слободно време кај дел од младата популација придонесува за зголемено ниво на насилство и насилничко однесување помеѓу врсниците.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	69	34.5	34.5	34.5
	Се согласувам	123	61.5	61.5	96.0
	Немам миселење	8	4.0	4.0	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Насилничкото однесување помеѓу врсниците се зголеми како во физичкиот така и во виртуелниот простор. Покрај зголеменото слободно време како фактор за јавување на насилството е и пониското културлошко и воспитно ниво како и недоволната родителска контрола.

Табела 9. Помеѓу младите (врснички групи) се почест тип на насилство на интернет и социјалните мрежи е од сексуален карактер (и сексуално омаловажување). Извор: Емпириско истражување

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	105	52.5	52.5	52.5
	Се согласувам	88	44.0	44.0	96.5
	Немам миселење	7	3.5	3.5	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Врсничкото насилство на социјалните мрежи е чест општествен феномен но како една од најактуелните форми е секако врсничкото насилство од сексуален карактер односно сексуално омаловажување. Ваквото однесување таргетирано најчесто кон најповлечените во врсничките групи, и кон женската популација која е вознемирувана од своите врсници. Од податоците, може да се истакне дека 52.5% целосно се согласуваат со ставот, 44.0% се согласуваат со истиот, додека 3.5% немаат мислење по ставот.

Табела 10. Мрежата на интернет и социјалните мрежи во ерата на ковид 19 пандемијата се почеста локација на видеа со самоповредувања или онлајн насилства и самоубиства Извор :Емпириско истражување.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Целосно се согласувам	78	39.0	39.0	39.0
	Се согласувам	107	53.5	53.5	92.5
	Немам миселење	15	7.5	7.5	100.0
	Total	200	100.0	100.0	

Родителската контрола е повеќе од неопходна при користење на интернет од страна на децата и младата неполнолетна популација поради се поголемиот квантум на содржини исполнети со насилство. Се поголем е бројот на видеа на интернет и на социјалните мрежи кои се поврзани со самоповредување па дури и општествениот феномен на самоубиство. Во ваков контекст се и размислувањето на анкетираната популација во градот која размислува дека интернет мрежата во ерата на ковид 19 пандемијата е се почеста локација на насилства, самоповредување и самоубиства.

Заклучок

Доколку се сака реално да му се пријде на проблемот малолетничка деликвенција, најмалу што е нужно се големи општествени и културолошки промени. Разбирливо е дека не треба да се третираат симптомите, туку пред се причините поради кои нештата се појавуваат. Влошената социоекономска состојба кај дел од младите претставува силен „млаз од вода“ која ги втурнува во лавиринтот наречен девијантност и зона на криминал од која ретко се излегува. Ако се сака општеството ефикасно да се справува со проблемот на малолетничка деликвенција неговите припадници мора да го оценат проблемот во неговиот најширок и најфундаментален општествен контекст. Долго време низ историјата родителите кои добивале поддршка и од свештенството сметале дека казнувањето на децата претставува семејна должност. Кога зборуваме за малолетници разни земји различно ја третираат возраста на малолетници и истата се движи од седум до осумнаесет години, години кои се сметаат како возраст на која може да се сфати значењето на делото. Ова особено е видливо кај англиското обичајно право каде што деца помали од седум години се изземале од кривичните судови поради не поседување на менс реа или криминална намера. Статусот на малолетник е дискутабилен, а адолесцентот има маргинален општествен статус. Кога говориме за слободното време истото се опишува како синтеза на потрошеното време кое никој не ни го наметнува, имено тоа се активности кои ги сакаме и кои ни пружаат задоволство. Видливо е дека постмодерното опкружување во кое живееме ги става младите пред бројни кризи и предизвици. Од емпириското истражување видливо е дека младите за разлика од порано се повеќе сакаат сами да го организираат слободното време, а кои го трошат на содржини сврзани со (забава, концерти, натпревари, ивенти и слично), кои за разлика од порано, за време на пандемијата се блокирани. се добива впечаток дека младите не само што не сакаат, туку и не се подготвени за активно користење на слободното време. Пандемијата е „причина“ за зголемената агресивност на младите, не само кон своите врстници, туку и кон постарите нивни блиски роднини, кои ја манифестираат својата активност низ најразлични форми на семејно насилство. Очигледно е дека младите преку насилството ја изразуваат потребата за доминација над другите.

Литература

- Јовановић, Јб. (2001). *Деликвенција*. Југословенски црвен крст: Београд.
- Павловић, П & Вејновић, Д. (2014). *Теорија и социологија спорта*. Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања :Бања Лука.
- Сулејманов, З. & Стојановски, Н. (2002). *Социјална патологија*. Филозовски факултет: Скопје.
- Томсо, В & Бинам, Ц. (2014). *Малолетничка деликвенција-Социолошки пристан*. Арц-Ламина: Скопје.
- Ćurić, V. (2010). *Destruktivnost i avtodestruktivnost mladih*. Žarko Albulj: Beograd.
- Јашовић, Ж. (1974). *Slobodno vreme i prestapničko ponašanje mladih*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja: Beograd.
- Маcановић, Н. (2014). *Kriminogena inficiranost učenika*. Удружење наставника и сарадника Универзитета у Бања Луци: Бања Лука.
- Маcановић, Н. & Grbić Pavlović, N. & Kurprešanin, J. (2016). *Maloletnička delinkvencija*. Удружење наставника и сарадника Универзитета у Бања Луци: Бања Лука
- Милутиновић, М. (1976). *Kriminologija*. Savremena Administracija: Beograd.
- Танер, Д.Ж. (2009). *Sociologija*. Mediterranean publishing: Novi Sad.

Leisure time and the manifesting forms of juvenile delinquency in the World Pandemic

Assistant Professor Dr. Dragan Stefanovski
Independent researcher

Abstract: *At the end of the second decade of the new millennium, the world faces the global challenge recognizable in the Covid-19 pandemic. The world recognizable by the global challenges in all social spheres for a moment has instantly turned into a world of local, especially in terms of individual movement, tourism, as well as when it comes to transportation of people and goods, and cooperation in the cultural field when it comes to accepting diversity. Social life got a new course and has been reduced to a minimum, leading all of the youngsters globally to face the challenge caused by the online teaching as well as organizing the leisure time. The paper is focusing on the issue regarding the place and role of the individual as well as the social groups in organizing leisure time, the reasons that lead to delinquent behavior, following by the role played by some state institutions in this regard. The imposed protocol in several segments led to increase aggression as well the emergence of its new forms especially among the young people. In this theoretical empirical study, research was conducted to understand the role of family, mass media and peers as a cause of deviant, delinquent and idle behavior among young people in a global pandemic.*

Keywords: *leisure time, delinquency, idleness, aggression, family*